

ט]: והיה ביום השביעי [לימי ספרן] יגלח את כל שערו, את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו, ואת כל שערו יגלח.

וכבס את בגדיו [אחר תגלחתו], ורחץ את בשרו במים וטהר. וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים.

תגלחת טומאה כיצד היא נעשית:

היה הנזיר מזה, מקבל הזאת מי אפר של פרה אדומה, בשלישי ובשביעי, כדין טהרה מטומאת מת, וטובל בשביעי, (1) ומגלח בשביעי, ומביא קרבנותיו בשמיני.

ואם אחר תגלחתו וגילה בשמיני, הרי זה מביא קרבנותיו אפילו בו ביום, ואינו צריך להמתין עד למחרת התגלחת כדרך שהוא עושה כשמגלח בשביעי, דברי רבי עקיבא.

אמר לו רבי טרפון לרבי עקיבא:

סותרת אינון] אלא משום גידול שער שיהיה לו לתגלחת מצוה, אבל גבי יין הא קאים שערו] הרי שערו עומד וראוי לתגלחת]. (21)

מתניתין:

ב-תמ א. נאמר בפרשת נזיר: וכי ימות מת עליו בפתע פתאם וטמא ראש נזרו, וגלח ראשו ביום טהרתו [ביום שהזוה עליו ממי חטאת. ולאחריה] ביום השביעי, יגלחנו.

וביום השמיני יביא שתי תורים או שני בני יונה אל הכהן אל פתח אוהל מועד, ועשה הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה, וכפר עליו מאשר חטא על הנפש.

וקדש את ראשו ביום ההוא. והזיר לה' את ימי נזרו. והביא כבש בן שנתו לאשם והימים הראשונים יפלו וגו'.

ב. נאמר בפרשת טהרת המצורע [ויקרא יד

שיסתור על כל פנים שלשים יום משום תגלחת המצוה שהתגלח, הרי שאף תגלחת המצוה הותרה מכללה; ולשיטת הרמב"ם [הובאה לעיל לט א בהערות על המשנה] שהסתירה היא כדי שיהיה לו גידול שיער בשעת נזירותו, לא קשה מידי.

1. נתבאר על פי המאירי שכתב "וטובל ואחר כך מגלח", ומבואר מדבריו שצריך לעשות כן לכתחילה; ולשון הרמב"ם [נזירות ו יא] הוא: "תגלחת טומאה כיצד היא וכו' הרי זה מזה עליו בשלישי ובשביעי ומגלח שער ראשו בשביעי וטובל בשביעי אחר ההזייה כדרך כל טמאי מת".

ולשון הרמב"ם צריך עיון קצת, שמתחילה כתב: "הרי זה מזה וכו' ומגלח וכו' וטובל וכו'",

וראה ב"ארזי הלבנון" אות שמט* מה שהביא בשם ה"קרבן אורה" לתמוה על דבריהם.

21. א. כלומר: הרי אין דין בתגלחת שהיא סותרת אלא עיקר הדין הוא שצריך להמתין לגידול שער, ואם כן כששתה יין ושערו קיים, הרי הוא כאילו כבר סתר וגדל שער.

ב. צריך ביאור: היות וסיבת הסתירה אינה אלא משום מצות התגלחת, איך אפשר ללמוד בקל וחומר משום שתגלחת הותרה מכללה, והרי איסור התגלחת אכן הותר מכללו ולא מצות התגלחת.

ויש מי שביאר: אף תגלחת מצוה הותרה מכללה כשנצטרע, שהרי המצורע אינו סותר את נזירותו כלל, אלא שימי טומאתו אין עולין לו [כדלקמן במשנה נד א], ואין אנו אומרים

משום הטבילה, שבהכרח נתאחרה אף היא ליום השמיני, כי טבילת המצורע אינה אלא אחר התגלחת.

מה שאין כן בנזיר, שטבילתו קודמת לתגלחתו. ומה טעם החילוק ביניהם:

כי זה הנזיר, טהרתו תלויה בימיו [בהזאת שלישי ושביעי] בלבד, ולא בתגלחתו. ולכן יכול הוא לטבול מיד, אף שלא יגלח אלא למחר.

ואילו מצורע, טהרתו תלויה בתגלחתו, ולכן, עד שלא יגלח אינו טובל.⁽²⁾

וכי מה בין זה הנזיר למצורע, שאמרה בו תורה: "והיה ביום השביעי [לימי ספרו] יגלח את כל שערו. וביום השמיני יקח שני כבשים" –

ואם איחר את תגלחתו ליום השמיני, הרי זה מביא קרבנותיו למחרת תגלחתו, ולא בו ביום!?

אמר לו רבי עקיבא לרבי טרפון:

טעם הדין שהמצורע מביא את קרבנותיו למחרת תגלחתו, אף כשאיחרה ליום השמיני, אינו משום התגלחת עצמה, אלא

תלויה בתגלחתו, ועד שלא נשלמו כל פרטי טהרתו אינו טובל, שהטבילה לעולם היא אחר השלמת שאר פרטי הטהרה. וראה לשון הרא"ש בפירושו, ולשון הרמב"ם בספר המצוות עשה קיא שהביא משנה זו, ולשון המאירי בפירושו משנה זו.

ב. כתב המאירי: מנה שבעה, והזה בשלישי ושביעי, וטבל, אפילו לא גילח טהור. ורחמנא קרייה טהור, כדכתיב "ביום טהרתו יגלחנו", והגילוח אינו מעכב את הטהרה אף בתגלחת הטהרה.

והיינו, שהמאירי נותן טעם למבואר במשנתנו, שאין תגלחת הטומאה מעכבת את הטהרה, שהוא משום שתגלחת הטומאה כתגלחת הטהרה, וכשם שתגלחת הטהרה אינה מעכבת [לדעת חכמים החולקים על רבי אליעזר, ראה לקמן מו א], כך גם תגלחת הטומאה אינה מעכבת כלל.

ואילו לדעת רבי אליעזר אכן תגלחת הטומאה מעכבת, וראה לקמן סד ב "שאני נזיר שמחוסר תגלחת" ובמה שנתבאר בהערה שם.

ואולם ראה לקמן נה ב הערה 3, שדין זה אם תגלחת הטומאה מעכבת, הוא מחלוקת

ומשמע שלכתחילה הוא מגלח ואחר כך טובל, ושוב כתב: "וטובל בשביעי אחר ההזייה", ומשמע שלכתחילה הוא טובל ואחר כך מגלח; ומכל מקום אם הקדים את טבילתו לתגלחתו ודאי יצא, כמבואר במשנתנו.

2. א. לשון המשנה "שזה טהרתו תלויה בימיו, וזה טהרתו תלויה בתגלחתו", יש לפרש בשני אופנים:

האחד: "טהרתו" היינו טבילה, וזו היא ששינו: הנזיר טבילתו תלויה בימיו לבד, דהיינו אחר הזאת שלישי ושביעי, ואינו צריך לאחרה אחר התגלחת, ואילו המצורע טבילתו תלויה בתגלחתו שצריך לאחרה אחר התגלחת, ומשום שנאמר: "ואת כל שערו יגלח, וכבס את בגדיו - אחר תגלחתו - ורחץ את בשרו במים וטהר".

השני, והיא הדרך שנתבארה בפנים: "טהרתו" אינו עולה על הטבילה אלא על שאר המטהרים, והמשנה נותנת טעם למה טבילת הנזיר היא קודם התגלחת, ואילו טבילת המצורע היא אחר התגלחת, משום: שהנזיר טהרתו תלויה בימיו, ולא בתגלחתו, וכיון שנשלמו כל פרטי הטהרה הרי הוא טובל בסופה, והמצורע טהרתו

או לא קיבל רבי טרפון את טעמו של רבי עקיבא, ועדיין חלוק הוא עליו, והוא סובר שאף נזיר שגילה בשמיני, מביא קרבנותיו רק למחרת, בתשיעי, כי לעולם הבאת הקרבנות היא למחרת התגלחת?

תא שמע רביה שלא קיבלה מיניה, מהא דתני הלל⁽⁴⁾ בברייתא:

גילה הנזיר בשמיני, מביא קרבנותיו בתשיעי.⁽⁵⁾

ואי סלקא דעתך קיבלה מיניה רבי טרפון, הרי נמצא שאין מי שיאמר "מביא קרבנותיו בתשיעי", ואם כן, לייתי קרבנותיו בשמיני!

והיות שטבילת המצורע היתה ביום השמיני, הרי הוא טעון הערב שמש לאחר הטבילה, ועד שלא העריב שמשו עדיין טומאת "טבול יום" עליו, ואינו מביא קרבן לצרעתו אלא אם כן היה "מעורב שמש", ששקעה החמה בערב, בסוף היום שטבל בו, ולא כשהוא עדיין "טבול יום", ונמצא מביא קרבנותיו רק בתשיעי.⁽³⁾

גמרא:

מסתפקת הגמרא: קיבלה מיניה, האם נתקבל על דעתו של רבי טרפון את דברי רבי עקיבא לחלק בין נזיר למצורע.

גבי נזיר, שהרי אף הנזיר כשאיחר טבילתו ליום השמיני, הרי הוא מביא קרבנותיו רק למחרת, וכמבואר בגמרא להדיא.

ויש להסתפק בכוונתם, אם רצו לומר: "שיטהר" על ידי הבאת קרבנותיו, כלומר: שתיגמר טהרתו בהבאת קרבנותיו, ולכן אינו יכול להביא קרבנותיו קודם הערב שמש, שהרי לא תסתיים טהרתו בהבאת הקרבנות כי עדיין לא העריב שמשו; או שמא כוונתם לומר "שיהיה טהור" בשעת הבאת קרבנותיו ולא "טבול יום" בהבאת קרבנותיו.

ב. לא ביארו התוספות היכן מצינו שהקפיד הכתוב בזה; וב"תוספות ר"ד" כתב: "דמושם הכי כתב רחמנא בין בנזיר בין במצורע שיביא קרבנותיו בשמיני, ולא בשביעי, מפני שהן טבול יום, ואין טבול יום ראוי להביא קרבן"; ואולם לשיטת התוספות בסוגיית הגמרא גבי זב, יש לפקפק אם מסכימים הם ללימוד זה.

4. אמורא הוא, ראה רש"י גיטין לז א.

5. ואם תאמר: הרי בברייתא שנינו: "גילה

האחרונים, ודעת התוספות נראית שתגלחת הטומאה מעכבת; ולפי שיטתם יש לבאר את המשנה, דהכי קאמר:

שהנזיר טהרתו תלויה בימיו, כי אף שצריך הוא תגלחת ומעכבת את נזירותו, הרי אין זה מדיני הטומאה אלא מדיני הנזירות, וכיון שאינה מעכבת את טהרתו, לכן אין זה ענין לטבילה; מה שאין כן במצורע טהרתו תלויה בתגלחתו, והיינו, שתגלחת המצורע מעכבת את טהרתו, ולכן מעכבת היא את טבילתו שתהיה לאחריה.

ג. ב"באר משה" הוכיח ממשנתנו, שתגלחת המצורע מעכבת את טהרתו, וראה שם שתמה על הראב"ד [טומאת צרעת יא ד], התוספות יום טוב [נגעים יד ד] והמשנה למלך [נזירות ח ו], שלא הוכיחו דין זה ממשנתנו ונצרכו למקורות אחרים.

3. א. ביארו התוספות את הטעם, שכשהוא טבול יום אינו יכול לשלח את קרבנות צרעתו: "שהרי הקפיד הכתוב שיטהר מטומאת מצורע בהבאת קרבנותיו"; וצריך לומר, שכמו כן הקפיד הכתוב

היה שער נקנור, ומקום הפתח של השער הזה לא התקדש בקדושת העזרה, והוא אינו מחנה שכינה, אלא הוא מחנה לוייה.

[והגרי"ז בפרק ג מהלכות כפרה מסביר שמקום הפתח של שער ניקנור נקרא "לפני ה'", בהיותו חלק מהעזרה, היות וכל מה שנמצא בתוך המחיצות של העזרה, הוא המקום ש"לפני ה'". והמחיצות גודרות את מקום העזרה מצדן החיצון. אלא, שמקום זה לא התקדש בקדושת העזרה, כדי שיוכלו מחוסרי כפרה, כמו מצורע לעמוד בו, לצורך כפרתם].

ב. יש טמאים שמשתלחים מכל שלשת המחנות, יש טמאים המשתלחים רק ממחנה לוייה, אך מותרים לשהות במחנה ישראל, ויש טמאים המשתלחים אך ורק ממחנה שכינה.

ג. אדם טמא [כגון שנגע בשרץ], שטבל לטהרתו, אינו נטהר לגמרי, אלא עליו להמתין עד אשר "יעריב שמשו" של יום טבילתו.

במשך כל אותו היום שטבל בו, דינו הוא "טבול יום", והוא כמו "שני לטומאה", שפוסל את התרומה במגעו.

ד. טמא שצריך לטהר על ידי טבילה והבאת קרבן, די לו בטבילה ובהערב שמש

כלומר, אם תאמר שקיבל רבי טרפון את דעתו של רבי עקיבא, ברייתא זו היא דלא כמאן.

אמר דחה רבא: אפילו אם תמצי לומר שקיבלה מיניה רבי טרפון, נמי לא קשיא ברייתא דתני הלל; כי:

הא — זה שהודה רבי טרפון לרבי עקיבא, הוא בכגון **טבל הנזיר בשביעי**, ולא איחר אלא את תגלחתו ליום השמיני.

הא — הברייתא דתני הלל — היא בכגון **דלא טבל בשביעי**, שאיחר אף אותה ליום השמיני, כי אז אפילו רבי עקיבא מודה שמביא קרבנותיו בתשיעי, וכמו מצורע שמביא בתשיעי משום שטבל בשמיני.⁽⁶⁾

א. שלש מחנות הם: מחנה שכינה, מחנה לוייה, ומחנה ישראל.

מחנה שכינה, הוא המקדש והעזרה מסביבו.

מחנה לוייה, הוא הר הבית, בתוך החומה המקיפה אותו.

לפני העזרה של המקדש היתה עזרה נוספת, הנקראת "עזרת נשים", והיא שייכת למחנה לוייה.

בין עזרת הנשים ובין העזרה של המקדש

נשנית, לפי שהמשניות נשנו קודם הברייתות", כלומר: שאם לא כן, יש לומר, שברייתא זו נשנית קודם שקיבלה מרבי עקיבא, ואחר כך קיבלה.

6. הקשה הרא"ש: אם כן למה הזכירה הברייתא

בשמיני, מביא קרבנותיו בתשיעי", ולא נזכר בהדיא שהברייתא עוסקת בניזיר, ואם כן שמה על מצורע נשנית, ולא על נזיר!! תירצו התוספות והרא"ש: "קים ליה להש"ס דגבי נזיר מינתייא".

והוסיף הרא"ש: "וגם קים ליה דאחר המשנה

וכך דרשו, מכך שאמר הכתוב בזב שטבל, שצריך להביא את קרבנו ביום השמיני, והוסיף הכתוב שביום השמיני – "ובא לפני ה', אל פתח אהל מועד":

אימתי הוא "בא לפני ה', אל פתח אהל מועד"?

והיינו, אימתי רשאי הזב שטבל לטהרתו, להכנס למחנה לוי, לעזרת נשים, ולעמוד בפתח של שער ניקנור, דוקא ביום שאמר הכתוב בתחילת הפסוק "ביום השמיני", ולא ביום השביעי אפילו אם כבר טבל בו לטהרתו, כיון שעדיין "טבול יום" הוא, שלא נטהר עד שיעריב השמש!

[חלל פתח שער ניקנור לא התקדש בקדושת העזרה, כדי שיוכלו מחוסרי כיפורים לבוא ולעמוד שם לצורך טהרתם, אלא קדושתו היא רק בגדר "מחנה לוי". ולכן יכול הזב לבוא לשם, על אף שהוא "מחוסר כיפורים", שהרי טרם הוקרב קרבנו, והוא אסור עדיין להכנס למקדש] –

בזמן שהוא טבל כבר ביום אתמול, ביום השביעי, ועשה ערב שמש. והיינו, שכבר טבל ביום השביעי, והגיע הערב של כניסת היום השמיני, שאז הוא נטהר מטומאת זובו לענין נגיעה בתרומה ובקדשים.

ואמר הכתוב, שרק אז הוא רשאי לבוא, ביום השמיני, עד לחלל הפתח של שער ניקנור, שהוא מחנה לוי, ולהביא עמו את קרבנו לשם, וליתנו לכהן שיקריבו עבורו.

כדי להטהר מטומאתו לגבי מגעו בתרומה ובקדשים.

אך הוא אסור עדיין להכנס לעזרה, שהיא מחנה שכינה, עד שיביא את קרבנו.

ה. אך זב שטבל לטהרתו, ועדיין לא העריב שמשו, והרי הוא "טבול יום של זב", דנה הגמרא לפנינו, האם רשאי הוא להכנס למחנה לוי.

אמר אביי: אשכחתיהו מצאתים לחבריה לחבריו דרב נתן בר הושעיא, דיתבין, וקאמרין, שהיו יושבים ואומרים:

נאמר בפרשת טהרת הזב מטומאתו [ויקרא טו יג]:

"וכי יטהר הזב מזובו [שתיפסק זיבתו] –

וספר לו שבעת ימים [נקיים מזיבה], לטהרתו.

וכבס בגדיו [יטבלם לטהרם].

ורחץ בשרו [עליו לטבול, ביום השביעי] במים חיים, וטהר!

וביום השמיני [לאחר שספר שבעה ימים נקיים מזיבה, ולאחר שטבל ביום השביעי] יקח לו שתי תורים או שני בני יונה.

ובא לפני ה', אל פתח אהל מועד, ונתנם [את שתי התורים או את שני בני היונה] אל הבהן".

בשמיני!!? ותירץ: "אורחא דמילתא נקט, שדרכו לגלח ביום טהרתו".

שגילה בשמיני, והרי אפילו אם גילח בשביעי אינו מביא קרבנותיו בשמיני, היות וטבל

אבל מעתה, לשיטתכם שאתם דורשים כך את משמעות הכתוב —

גבי נזיר טמא, שנטמא בטומאת מת, נמי, דכתיב בו לענין הבאת קרבנותיו אחרי שנטהר מטומאתו, את אותו לשון הפסוק כמו בזב [במדבר ו י]:

”וביום השמיני יביא שתי תורים אל הכהן אל פתח אהל מועד”

הרי לדבריכם, יש לדרוש את אותה הדרשה גם בנזיר שנטהר מטומאת מת:

אימתי הוא, הנזיר שנטהר מטומאת מת, בא אל פתח אהל מועד כדי להביא את קרבנות טהרתו —

רק בזמן שטבל קודם לכן ביום השביעי, ועשה הערב שמש, שאז יכול הוא לבוא ביום השמיני אל שער ניקנור, שהוא מחנה לוי, ולא ביום השביעי, גם לאחר שטבל מטומאת המת, כיון שעדיין הוא מחוסר הערב שמש.

והרי דבר שכזה לא יתכן, ובהכרח שאי מה-א אפשר לדרוש כך את הפסוק! כי:

מכדי, הרי שערי ניקנור שלשם בא הנזיר הטמא — היבא קיימין? באיזה מחנה הם נמצאים, הרי בשערי לוייה הם, שלא הוקדשו בקדושת העזרה!

והרי התניא: טמא מת — מותר ליכנס במחנה לוייה!

ולא טמא מת בלבד, אלא אפילו מת עצמו מותר להכניסו למחנה לוייה!

[ועדיין הוא אינו רשאי להכנס למקדש עצמו, עד שיקרב קרבנו, וכפי שיבואר להלן].

אבל אם לא טבל ביום השביעי, ולא עשה “הערב שמש” — לא יכול הוא לטבול ביום השמיני, ולבוא לאחר מכן לשער ניקנור ולהקריב קרבנותיו, כי עדיין “טבול יום” הוא.

אלא, אם טבל רק ביום השמיני, צריך הוא להמתין להערב שמש של היום השמיני, ולהטהר בו, ואז יוכל לבוא למחרתו, ביום התשיעי, לשער ניקנור, וליתן שם לכהן את קרבנו.

אלמא, הוכיח אביי מדבריהם, קסבר, חבריו של רב נתן בר הושעיא סבורים, כי דינו של “טבול יום של זב” — בזב דמי!

דהיינו, כשם שלזב אסור להכנס למחנה לוייה, כך גם זב שטבל אך עדיין לא העריב שמשו, הנקרא “טבול יום של זב”, אסור להכנס למחנה לוייה. ולכן אין הוא יכול להכנס לעזרת נשים ולבוא לשער ניקנור, אלא אם כן הוא טבל והעריב שמשו, שאז, למחרת, הוא רשאי להכנס למחנה לוייה.

והוסיף אביי: אמינא להון אנא, אמרתי להם, אני, את דעתי:

לשיטתכם שאתם ממעטים את טבול יום של זב מלהכנס למחנה לוייה משום שאתם דורשים את הפסוק האמור בזב, שביום השמיני “ובא לפני ה' פתח אהל מועד”, שרק ביום השמיני, הוא יכול לבוא לפני ה' ולא ביום השביעי, אפילו לא אחר שטבל, כי אתם סבורים, שמשמעות הכתוב היא לאסור את טבול יום של זב להכנס למחנה לוייה.